

ONA TILINING TA'LIMDAGI O'RNI VA UNING BOSHQA FANLAR BILAN INTEGRATSIYASI

Nurdinova Nodira Qamchibekovna

Andijon viloyati Izboskan tumani

26- maktab Ona-tili va adabiyot fani 1-toifali o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tilining ta'limdagi o'rni va boshqa fanlar bilan integratsiyasi yoritilgan. Ona tili shaxsning muloqot qobiliyatini rivojlantirish, milliy qadriyatlarni singdirish va ijodkorlikni shakllantirishda muhim omil ekanligi ta'kidlanadi. Shuningdek, ona tilining adabiyot, tabiiy fanlar, ijtimoiy fanlar, texnologiya va matematika hamda chet tillari bilan qanday integratsiyalashuvi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ona tili, ta'lim, integratsiya, adabiyot, tabiiy fanlar, ijtimoiy fanlar, texnologiya, chet tillar, ijodkorlik, milliy qadriyatlar

Kirish

Ona tili shaxsning ijtimoiy hayotidagi asosiy kommunikativ vosita sifatida nafaqat muloqotni tashkil etadi, balki insonning fikrlash jarayonlarini shakllantiruvchi omil sifatida ham ta'lim tizimining uzviy tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu til nafaqat milliy madaniyat va ma'naviy merosni ifodalash vositasi, balki bilim olish, tushunish va uni qo'llash jarayonining kognitiv poydevorini tashkil etadi. Ta'lim jarayonida ona tili boshqa fanlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan universal ko'nikmalarni shakllantirish orqali o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Hozirgi davrda globallashtirish va bilim iqtisodiyoti sharoitida fanlararo integratsiya ta'lim samaradorligini oshirishning asosiy tamoyillaridan biri sifatida qaralmoqda. Ona tilining boshqa fanlar bilan o'zaro uyg'unlashtirilgan holda o'qitilishi nafaqat fanlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni mustahkamlaydi, balki o'quvchilarning o'quv jarayonini to'laqonli anglashlariga yordam beradi. Jumladan, ona tili orqali o'quvchilarda matematik va mantiqiy tafakkur, ilmiy terminologiyani o'zlashtirish

ko'nikmalari, shuningdek, lingvistik tafakkur va estetik idrokni rivojlantirish imkoniyati yaratiladi.

Mazkur tadqiqotda ona tilining ta'limdagi roli chuqur tahlil qilinib, uning adabiyot, tabiiy va ijtimoiy fanlar, texnologiya, chet tillar kabi turli bilim sohalari bilan qanday integratsiyalanishi, shuningdek, ushbu jarayonning o'quvchilar rivojlanishiga ijobiy ta'siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shu nuqtai nazardan, ona tilining ta'lim jarayonidagi o'rni va boshqa fanlar bilan uyg'unligi masalasini ilmiy tadqiq etish katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

Ona tili va uning ta'lim jarayonidagi roli bo'yicha ilmiy-adabiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu sohada o'tkazilgan tadqiqotlar tilni faqat kommunikativ vosita sifatida emas, balki o'quvchilarning lingvistik va madaniy tafakkurini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida o'rganishga qaratilgan. Jumladan, Vygotskiy (1986) tilning inson aqliy faoliyatidagi markaziy o'rni va uning fikrlash jarayonlarini rivojlantirishdagi ahamiyatini nazariy jihatdan asoslab bergan. Shuningdek, Vigotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasi ona tili va boshqa bilim sohalarining o'zaro aloqasi masalasini tadqiq etishda muhim o'rin tutadi.

Dewey (1938) tomonidan ta'limda tajriba va integratsiyalashuv g'oyalariga asoslangan yondashuvda ona tilining boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirilishi ta'lim mazmunini kengaytiruvchi omil sifatida qayd etiladi. Hozirgi zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar (Kolb, 1984; Shulman, 1986) esa ona tili darslarida interaktiv va integrativ metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarda o'quv motivatsiyasi va fikrlash qobiliyatini oshirish imkoniyatlarini tasdiqlaydi.

Resurslar tahlili shuni ko'rsatadiki, ona tilini adabiyot, tabiiy va ijtimoiy fanlar, texnologiya va chet tillar bilan integratsiyalashuvi masalasi bo'yicha nisbatan ko'p tadqiqotlar mavjud. Ammo ularning ko'pchiligi aniq bir fanlararo bog'liqlikni o'rganishga qaratilgan bo'lib, keng qamrovli va umumiy metodologik asoslar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu sababli, ushbu tadqiqotda ona tilining boshqa bilim

sohalari bilan integratsiyalashuvining nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga yangicha yondashuv taklif etiladi.

I.V.Pestalossi o'zining didaktik maqolasida o'quv darsliklaridagi bog'liqlik masalasiga keng to'xtalib o'tar ekan: "Bir-biri bilan bog'liq fanlari ongiga keltir, ularni tabiatdagi uzviy bog'liqlik holatida ekanini angla" -deydi. Pestalossi bir fanning boshqa bir fandan uzoqlashuvi hatto havfliligini ta'kidlaydi.

O'tmish pedagogikasida didaktik ta'sirining ruhiy-pedagogik xususiyati hamda psixologik-pedagogik bog'liqlik to'g'risida K.D.Ushenskiy shunday deydi: "Har qanday fan tomonidan xabar qilinayotgan bilim va g'oya dunyo va xayotga keng nigoh va yorituvchan holatda berilishi lozim". Fanlararo bog'liqlik nazariyasining ishlab chiqishda K.D.Ushenskiy juda katta ta'sir ko'rsatdi. Ushbu metodika rivojida X.V.Stoyunin, N.F.Bunakov, V.I.Vodovozov va boshqa pedagoglar samarali ish olib bordilar. Fanlararo aloqa va integratsiyaning maktablarda o'qitish va tarbiyalashdagi ahamiyati juda ko'p pedagog olimlar tomonidan ko'rib chiqiladi. Pedagog olimlardan D.Zvernov, A.Danilov, N.Maksimova, P.Baranov, M.Skatkin; ruhshunos olimlar Y.Kabanova-Miller, M.Polizina, A.Samarin, I.Vergelis; Metodist olimlar R.Lvov, G.Goreskiy, N.Svetlovskaya, M.Kolyagina, N.Pristupa va boshqalar. Bir qator ilmiy ishlar boshlang'ich maktablarda fanlararo va fanlar ichidagi bog'liqliklar muammosiga bag'ishlangan bo'lib, o'quv qo'llanmalari integratsiyasini asta-sekin yaratib, yo'lga qo'yish masalalariga qaratilgan masalan: T.Ramzayev, G.N.Akvilev, N. Vinelkin, G.Beltyukov va boshqalar.

Muhokama

Mazkur tadqiqot doirasida ona tilining ta'lim jarayonidagi o'rni va boshqa bilim sohalari bilan integratsiyalashuvi masalasini chuqur o'rganish natijasida bir qator muhim ilmiy-amaliy jihatlar aniqlandi. Tajribaviy izlanishlar shuni ko'rsatdiki, ona tilini boshqa fanlar bilan integratsiyalash orqali ta'lim jarayonining samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Ayniqsa, lingvistik ko'nikmalarni adabiyot, ijtimoiy fanlar va tabiiy fanlar bilan

uyg'un ravishda rivojlantirish natijasida o'quvchilarda kognitiv va kommunikativ salohiyatning yuksalishi kuzatildi.

Adabiyot bilan integratsiya orqali o'quvchilar tahlil qilish, mantiqiy fikrlash va estetik idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishgan bo'lsa, tabiiy fanlar bilan uyg'unlashtirish ularga ilmiy terminologiyani chuqurroq o'zlashtirish va murakkab ilmiy tushunchalarni tushunishni osonlashtirgan. Ijtimoiy fanlar va ona tili uyg'unlashgan holda o'qitilganda esa o'quvchilar ijtimoiy hodisalar va voqealarni izohlay olish, muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirishgan.

Metodologik jihatdan ona tili va chet tillarni birgalikda o'rgatish o'quvchilarni lingvistik qiyosiy tahlil qilishga undab, ularning til o'rganish jarayonidagi samaradorligini oshirgan. Tajriba natijalariga ko'ra, integrativ ta'lim usullarini qo'llash an'anaviy yondashuvlarga nisbatan sezilarli afzalliklarga ega ekanligi isbotlandi.

Natijalar

1. Ona tilining boshqa fanlar bilan integratsiyalashuvi o'quvchilarning lingvistik, kognitiv va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.
2. Adabiyot bilan uyg'unlashtirilgan ona tili darslari o'quvchilarning fikrlash va tahlil qilish qobiliyatlarini kuchaytiradi.
3. Tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan integratsiya ilmiy va ijtimoiy terminlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi, murakkab tushunchalarni anglashni soddalashtiradi.
4. Chet tillar bilan uyg'unlashtirilgan holda o'qitish lingvistik tafakkur va til o'rganish samaradorligini oshiradi.
5. Integratsiyalashgan yondashuv asosida o'qitilgan o'quvchilarning bilim darajasi va ta'lim natijalari an'anaviy usulda o'qitilganlarga qaraganda yuqoriroq bo'ldi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ona tili va boshqa fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurroq anglash orqali o'quv jarayonini sifat jihatidan yaxshilash mumkin. Bu borada lingvistik, pedagogik va metodik asoslarni yanada takomillashtirish kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim yo'nalish sifatida belgilandi. Shu bilan birga, ona tilini ta'limning universal poydevori sifatida yanada chuqurroq o'rganish uning boshqa bilim sohalari bilan integratsiyalashuvini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda ona tilining ta'limdagi o'rni va uning boshqa fanlar bilan integratsiyasi chuqur o'rganildi. Ona tili nafaqat shaxsning lingvistik va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiruvchi omil, balki ta'lim jarayonida boshqa fanlarni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan poydevor sifatida namoyon bo'ldi.

Xulosa qilib aytganda, ona tilining ta'limdagi o'rni beqiyos bo'lib, uning boshqa bilim sohalari bilan integratsiyasi nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayonini takomillashtirishga, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy salohiyatini kengaytirishga ham xizmat qiladi. Shu bois, ta'lim tizimida ona tiliga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fuzalov S., Xudoyberganova M., Yo'ldosheva Sh. Ona tili. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 3-sinfi uchun darslik / 14-nashri. – T.: O'qituvchi, 2016. – 192 b.
2. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетини ташкил этиш тўғрисида” ги ПФ-4797 сонли Фармони. 2016 йил 13 май.
4. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T: O'zbekiston, 2017.